

XXV. L E V É L.

*Költ Komáromban, Karátson Havának
30. Napján.*

En ugyan az Urak kegyelmetek köz Leveleit rend szerint nem olvasom ; mivel minden új Magyar könyv' olvasásról és írásról le-mondottam, mióta végére jártam, hogy azok, a' kik a' Magyar Hazának's Nemzetnek nálamnál ezernyi-ezerte több javaival élnek, azt nem kedvellik, főt ellenbe ; ha szinte lelki-esméret szerint nem is, leg-alább egygy más — — — hízelkedésből, akadályoztatják. Melly miatt ugyan annak elő-mentét többé nem is reménylhetjük. Történet szerint még is a' napokban azon Leveleknek ketteje kezembe akada, mellyben olly dolgokat találék, mellyek eránt, tulajdon tapasztalásomból tett jegyzéseimet, mivel az embernek életét és egészségét illetik, nem lehet, hogy Kegyelmetekkel vagy Kegyelmetek által a' Magyar Közönséggel ne közöljem.

Igen értetlen Orvosnak kellett annak lenni, a' ki a' Papokat azért, hogy hideg vízzel keresztelnek, kissebbíteni mérészlette.

B b

Nem

Nem titkolhatom, hogy a' melly felelet ar-
ra adódott, azt teljességgel helyénn nem
hagyhatom. Mellyért az értelmes Írók, re-
ménylem, hogy nem fognak neheztelni.
*Hanc veniam petimusque damusque vi-
cissim.*

Tudni való dolog, hogy a' természet
minden élő 's értő állatnak fejét olly erős
fedéllel fedezte-bé, hogy annak, hanem ha
hosszfas izoktatás által teljességgel el-kényez-
tetetett, semminémű hideg nem árthat, és
az ereknek azonn való egybe gyülése mi-
att inkább hévfég, hogy sem hideg ellen va-
ló óltalmat kíván. Tudják a' Magyar Hír-
mondónak elejétől fogva való olvasói, (1780.
éftendőben költ 25. Leveléből) hogy ama'
mássa nélkül való Orvos, *Boerhave*, ezt
tartotta az egész Orvosi tudománynak vele-
jének: „Tartsd fejedet hidegen; lábodat
„melegen; gyomrodát hígan: ne gondoldj
„osztán az Orvossal. „Tsak ezen okra
nézve is tehát könnyű hozzá vetni, hogy
a' kisednek soha nem árthat az, ha feje
hideg vízzel meg-öntöztetetik.

Ellenbe igen is tarthatni töle, hogy
annak meleg vízzel való meg-öntöztetése
nagy ártalmára, avagy tsak fájdalmára le-
het néki. A' Bábák azon kívül is mindjárt
születésétől fogva úgy bé-kötözgetik fedez-
getik fejeket és öszve szorítják nyakokat a'
kis-

kisdedeknek, hogy én semminn inkább nem tsudálkozom mint azon, hogy mindnyájokat azontúl a' guta meg nem üti. Mert mi a' guta-ütés egyéb, hanem a' vérnek az agyvelöre való szökellése, és ennek attól való meg-nyomattatása? Ki nem tudja pedig; hogy a' meleg az ereket tágítja, következendőképpen a' fönn benn való ereknek meg-melegítettések; a' vértalólról azokba szökteti gyűjti. A' kik a' kisdedeknek keresztelesekkor fel-fedezett fejekre kezeket tészik; tapasztalhatták, melly szörnyü hëvfég gözöl-ki belölök.

Én soha nem tapasztaltam; hogy a' leg-nagyobb hidegben is azért sirt volna, hogy fejét fel-fedezték; hanem ha azért, hogy azon közben fojtogatták; ellenbe egy-néhányszor vettem észre, hogy némelly mikor a' vizet a' fejére öntöttem; még vígadott. Azután vizsgálván a' vizet, láttam, hogy meleg vala. Azólta újabban keményen meg-hagytam a' nékem szolgáló Eggyházfinak, hogy soha, mikor én keresztelek, a' tsikorgó hidegben is, meleg vizet ne adjon. Mert igen is szokás, hogy téli időben meleg vagy langyos vízzel keresztelejenek. Hozzá tehetem azt is, hogy kézem alatt azért nem sirt eggy gyermek is, hogy hideg, sőt szinte fagyos vízzel keresztelezett. 'S el-hiszem, hogy ez szint úgy jól

efik a' szoros fő-kötő és nyak-szorító miatt hévféget szenvedő gyermeknek.

A' kik a' ferdőkkel való élésről írnak: azt szokták a' feredőknek javallani, hogy mikor melegen ferednek, lábbal, ellenbe mikor hidegen ferdének fővel menjenek a' ferdőbe, vagy azt elébb azon féle vízzel öntöztesék-meg. Ez is avagy nem azt bizonyítja é, hogy a' főnek inkább árt a' meleg, hogy sem a' hideg, és hogy nem bátorfagos a' fejet magán a' testnek egyéb részei nélkül meg-melegíteni. Szóllok a' természet rendit tartó testről, a' minémű a' kis gyermeké. Mert a' ki sok esztendőig pamuttal, szőrös bőrrel éjjel nappal bé-pólálva tartotta fejét, nem tsuda, ha fő-fájást, náthát kap, mihelyt azt meg-hüti. Azonban a' természet az olyanoknak, többire azon mértékben el-szokta hajokat venni, a' mennyiben ennek melegítő erejét egyébbel, p. o. vendég-hajjal pótolgatják.

De ha a' Görögökként a' kisdedeknek egész testeket meg-ferezstenék is meg-kereszteltetésekkor; még sem vólna szükféges a' leg-keményebb hidegben is, azt meleg vagy langyos vízzel véghez vinni. Nem erőtlenebbek, főt annyival erősebbek az Oroszok, (kiket helytelenül Muszkáknak hívnak) hogy születések után hideg vízben, hóban fereztetnek, 's ugyan hideg vízbe mártatva kereszteltetnek. Mind

Mind ezen 's több fel-forgathatatlan okokra nézve, azon régulat sem hagyhatom helyben, melly ugyan azon levélben adódott, hogy a' kisedek lafsanként izoktatásának a' hideg feredőhöz. Régen megtáfolták 's meg-hamisították ezt az Olasz és Ánglus Orvosok. Tsak annyi az tudniillik, mintha valaki mondaná, hogy elébb gyengítsék, erőtelenítsék a' gyermeket, azután lafsan lafsan erősítgessék. A' meleg víz az inakat, nervusokat gyengíti, a' hideg ellenbe erősíti. Hozzá izokott a' gyermek a' hideghez, mikor anyja méhéből kijött. 'S azontúl e' mellett kell azt megtartani, mind inkább hozzá szoktatni, a' mint *Roussseau* böltsen tanátslotta. Úgy reménylhetni, hogy tökösek is kevesebben lesznek.

Györről, R. M.

Ezen Levelét közlöttük a' Közönféggel nem tsak azért, mivel hogy arra kéretettünk, hanem leg-inkább azért, mert ebben azon jegyzéseinkkel, mellyeket a' M. Gyűjteménynek XI. és XII. Levelében lehet látni, ellenkezők vagynak. Mi is tudjuk mit tartsanak nem tsak az Ánglus és Olasz, hanem a' Frantz Orvosok is a' hideg víz feredőről. De hogy azt el-hallgattuk, azért tselekedtük, mert a' régi bal-vélekedést követő köz-nép, azt sem hiszi-el (noha a' természetel és fok fő Orvosoknak értelmekkel szépen láttatik meg-eggyezni) a'

B b 3

mit

mit jegyzéseinkben fel-tettünk, fokkal inkább hihetetlennek látszana előtte az Anglus, Olasz és Frantz Orvosoknak vélekedések.

A' Találós Mese vólt Tengerből kiszivárgozó és ismét oda visszamenő folyó vizek; a' Rejtett Szó Lajtorja, melyből ki-telik lajt, tó, tor, lator, olaj, ojtó, raj, óra.

Találós Mese.

Meg-emészthet mindenecket,
Élelthet fok lételeket,
Vólt fok dolgok' kezdete
Lesz' fok dolgok' végzete.

Szathmárról.

Rejtett Szó.

Találd-ki mitsoda? hét tagokból állok,
Bátrabb az a' vitéz kire én rá szálllok.
Vedd magán a' három első tetememet,
Az Istenek közzé számláltál engemet.
Derekam 's lábaim nélkül ki pályát fut,
Bolond az, 's jutalmúl nem nyerhet koszorút
Fejem három közép tagommal ha veszed
A' beteg keréknek orvosává teszed.
Hogyha lejénd kardod két lábom hijjával,
Annak nem fok Török vért nyalatfz va-
sával.

Pápán. Kováts Ingenieur.

Pes-

Resten jött-ki leg-közelebb két Poétai Munka; egyik Deákúl, a' másik Magyarúl: a' Deáknak Tzímje ez: *Triambeutica Pannoniæ Victricis*. VnDIqVe CVM FELIX resonat VICToria pVgnans. a F. R, e P. A. A' Magyaroknak pedig ez: *A' vitéz-lő győzödelmes Magyaroknak örök Oszlopáról való versek, mellyekkel édes Hazd-ját meg-tijztelte egyy Pesti nevendék Pap.*

Mint lehet az építéni való fát keményebbé 's tartósabbá tenni.

A' jó gazdálkodásnak mivólta kívánja azt, hogy az ember vizsgálódjon a' felől, azon egyy dologgal, melly nálunk szokásban vagyon, mint bánnak más Országokban. Nem mindenkor a' földnek vagy Orzágnak külömbbségétől függ a' gazdálkodásban való külömbbség, hanem az előttünk még eszméletlen próbáktól és tapasztalásoktól. Melly fokon utaznak idegen Országokon vagy magok' vagy Uraiknak költségeken, még is melly kevés gazdaságra tartozó eszméretet izereznek magoknak. Ez az egyy tapasztalás, mellyett itt említünk, és a' melly maga meg-érdemlené, hogy érette valaki az egesz világot öszve járja, mind eddig kitsinyebbrek tetstett az emberek előtt, mint sem reá figyelmeztek vólna.

Angliának Stafford nevű Tartományában, mikor a' nagy élő-fákban tavaiz felé

a'

a' nedvesség meg kezd indulni, külső hejjokat le szokták hántani, 's úgy hagyják helyekben állani, 's a' következő télen vágják-le. A' régtől fogva való tapasztalás tanítja, hogy az ilyen fák, keményebbek, tömöttebbek, nehezebbek és erősebbek, 's akár melly épületre nézve tartósfabbak. Az egész munkára nem kívántatik egyéb, hanem hogy a' fák midőn meg-kezdenek indulni hántatásának-meg, 's először magokban száradjanak-ki, minnelötte le-vágattatnak. A' velek való bajlódást a' haszon ki-pótolja. Hogy az ilyen fák keményebbek, tömöttebbek, erősebbek és tartósfabbak legyenek, annak oka az, mert az olyan fákban, a' mellyeket a' közönséges szokás szerint nyersen vágják, benn fojtódik a' nedvesség; és akár mint láttatásnak ki-száradni, mindazáltal marad benne valamelly nyersség, a' mellyekből származnak a' férgek. Ellenben midőn a' nyersfégnak nem létele miatt szárad-el valamelly fa; midőn tudniillik az, meg-hántattatott lévén, a' maga nedvességét lassanként minden felől ki-adja; belőlről kezd az száradni, a' pórusok vagy kigözülgő lyukak minden nyersfégtől meg-fosztattatnak, egészen öszve nyomúlnak, a' mellyért a' fának bellő részétől fogva a' külsőjéig erősebb, nehezebb, tömöttebb és tartósfabb tulajdonsága lévén. A' fa-vágásnak ezen módját említi ugyan Vitruvius — de senki az Anglusokon kívül még eddig nem gyakorolta — mi nálunk pedig talán nem is hallotta.